

в цьому випадку дуже лояльний.

Згідно ст.174 СК власністю дитини є майно, придбане батьками або одним з них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини (одяг, інші речі особистого вжитку, іграшки, книги, музичні інструменти, спортивне обладнання тощо). Зважаючи на значну майнову цінність деяких перелічених речей, а також обов'язок батьків по утриманню і вихованню дітей, це може створювати складні судові справи. Тому тільки суд може, наприклад, з'ясувати, чи має право дитина вимагати у батьків для необхідних занять спортом купівлю тренажерів або іншого спортивного обладнання високої вартості. Між батьками і дітьми можуть складатися і відносини спільної власності, коли мова йде про майно, набуте ними за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів (ст. 175).

Немайнові права дитини поділяються на ті, що забезпечують природне існування фізичної особи, і ті, що забезпечують соціальне буття фізичної особи згідно глав 21-22 Цивільного кодексу України. Разом з тим, Сімейний кодекс акцентує увагу на забезпеченні соціального буття дитини, а саме: імені, прізвищі, по батькові дитини та їх зміні (ст.146-148 ЦКУ). Увагу звертають і поставлені у СК (ст.150) і ЦКУ (ст.289) обов'язки батьків по вихованню дитини та заборона покарання дитини фізично.

На наш погляд, найбільш важливою проблемою останнім часом стало правове визначення поняття „соціальна сирота” – неповнолітня або малолітня особа, яка за законом проживає у сім'ї, але не має ні захисту, ні догляду, ні забезпечення з боку членів сім'ї впродовж довгого часу. Ці діти зазвичай фізично ослаблені або хворі, потребують психологічної підтримки та педагогічної корекції. Відповідальність за стан цих дітей повинні нести батьки або особи, що їх замінюють. Але в сучасному законодавстві немає навіть визначення „соціальна сирота” і тому не регламентована відповідальність.

Ст.281 проголошує право на життя як особисте немайнове право. Пункт 2 ст.281 стверджує, що „фізична особа має право захищати своє життя та здоров'я...”, але як це може зробити немовля, якщо мати його не годувати, не виховувати, або взагалі залишити на вулиці без догляду? Якщо при цьому дитина гине, то злий умисел цього злочину довести важко, тому суд може обмежити свободу матері до трьох років. На наш погляд, Сімейний кодекс України треба доповнити розділом „Особисті немайнові права дітей” та деталізувати їх.

Таким чином, запровадження наших пропозицій допоможе вирішенню пайскладніших відносин у праві – відносин між батьками і дітьми.

Література:

1. Алексеев С.С. Философия права. – М.: НОРМА, 1998. – 196 с.
2. Горбач О. Адміністративна відповідальність батьків за противоправні дії неповнолітніх.// Право України. – 2003. - №5;
- Гричук О. Проблеми фактичного подружжя.// Підприємництво, господарство і право. – 2005. - №10; Мироненко В. Захист інтересів дітей у разі розірвання батьками шлюбу.// Підприємництво, господарство і право. – 2005. - №2; Саприкіна І. Правовідносини щодо захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в цивільному праві України.// Підприємництво, господарство і право. – 2006. - №1; Стефанчук Р. До питання законодавчого закріплення системи особистих немайнових прав фізичних осіб.// Підприємництво, господарство і право. – 2005. - №8 та інші.

УДК: 347.426.4

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Єфремова І.І., к.ю.н.

Білоцерківський національний аграрний університет

В статті проводиться визначення законодавчих та нормативно-правових актів які визначають право особи на відшкодування моральної (немайнової шкоди) та визначають механізм реалізації зазначеного права за допомогою не лише вітчизняного законодавства, а і на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Ключові слова: правове регулювання, моральна (немайнова) шкода, право на відшкодування, законодавство України.
In the article the decision of legislative is conducted and normatively legal acts which determine a right for personality on the compensation of moral (unproperty harm) and determine the mechanism of realization of the noted right by not only domestic legislation but also on the basis of international agreements, a consent to obligatoriness of which is given Verkhovna Rada of Ukraine.

Keywords: legal adjusting, moral (unproperty) harm, right, on a compensation, legislation of Ukraine.

Конституція України визначає державу як правову, як таку, що визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою цінністю. Державна політика України спрямована на забезпечення прав і свобод людини, а також на створення умов для її гідного життя. Нажаль, в процесі реалізації своїх прав та свобод, наданих Основним законом, суб'єкти права (як фізичні так і юридичні особи) можуть завдати шкоди один одному.

Під шкодою розуміють зменшення або втрату (загибель) певного особистого чи майнового блага [1, с.97]. Отже, шкода виражається в двох аспектах: по-перше – зменшення або втрата майна потерпілого тягне за собою виникнення майнової шкоди; по-друге – зменшує або знищує особисте благо, внаслідок чого виникає немайнова шкода, яку також називають моральною шкодою. Завдання шкоди майнової або немайнової завжди відбувається внаслідок порушення цивільних та інших прав, а так в особи, право якої порушено, за деякими винятками передбаченими законом або договором, виникає право на відшкодування завданої шкоди.

Основним способом відшкодування майнової шкоди є відшкодування збитків або повернення майна в первісний стан. Що стосується питання відшкодування моральної шкоди, тут питання є складнішим, оскільки наслідки завдання моральної (немайнової) шкоди не мають ні економічного змісту ні вартісної форми.

В даній статті буде розглянуто правові засади права на відшкодування моральної (немайнової) шкоди. А також визначення сучасних проблем законодавства щодо реалізації права на відшкодування моральної шкоди.

Вже багато років в науці дискутується проблема відшкодування моральної шкоди. Дослідженням вищезазначеної проблеми займались такі вчені як Гришук О., Паліюк В.П., Забара І.М., Луспесник Д.Д., В.Лапіцький, С. Рабінович. Л. Корчемна та інші, що свідчить про її актуальність і сьогодні.

Поява права на відшкодування моральної шкоди відбулася вперше в Українському законодавстві у 1993 році, шляхом внесення змін до Цивільного кодексу УРСР, а саме ст. 6 та 7 ЦК УРСР крім інших способів захисту цивільних прав, визначали право на компенсацію моральної шкоди внаслідок поширення відомостей, що не відповідають дійсності і завдають шкоди їх інтересам, честі, гідності або діловій репутації, виваї поряд із спростуванням таких відомостей вимагати відшкодування майнової і моральної (немайнової) шкоди, завданої їх поширенням.

Із прийняттям Конституції України у 1996 році, було визначено підстави відшкодування моральної шкоди:

Так, відповідно до ч. 3 ст. 32 кожному гарантується ... право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Стаття 56 Конституції визначає, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Ч. 4 статті встановлює, що у разі скасування вироку суду як несправедливого держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням. Ч. 3 статті 152 передбачено, що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Отже, Конституція України визнає відшкодування моральної шкоди як достатньо дієвий спосіб відшкодування завданої шкоди будь-якій особі.

Наступним джерелом, яке визначає право особи на компенсацію нематеріальної шкоди, звичайно є Цивільний кодекс України. Стаття 23 визначає, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Крім того, вищезазначена стаття визначає в чому саме полягає моральна шкода:

1) у фізичному болю та стражданнях. Яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної або юридичної особи [2].

Таким чином виникнення права на відшкодування моральної шкоди пов'язується із випадками порушення особистих немайнових прав фізичної особи, а також із втратами немайнового характеру для юридичної особи, які настали у зв'язку, наприклад, із приниженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також учиненням інших дій, спрямованих на зниження престижу чи підрив довіри до її діяльності [3, с. 39].

Далі ціла низка законодавчих актів, на сьогоднішній день, також встановлює право особи на відшкодування моральної шкоди:

1) Кодекс законів про працю України (від 10.12.1971, із змінами та доповненнями): ст. 2371 передбачає відшкодування працівникові власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди. Вона відшкодовується в разі, якщо порушення законних прав працівника призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і потребує від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Порядок відшкодування моральної шкоди визначає законодавство.

2) Закон України „Про захист прав споживачів” (від 12.05.1991, в редакції 2005 року із змінами та доповненнями) – стаття 4 серед інших прав та обов'язків споживачів у п. 5 встановлює, що особа має право на відшкодування шкоди (збитків), завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією або продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством.

3) Закон України „Про інформацію” (від 02.10.1992 р. із змінами та доповненнями): стаття 49 встановлює, що у випадках, коли правопорушенням, вчиненим суб'єктом інформаційної діяльності, завдано матеріальної чи моральної шкоди фізичним або юридичним особам, винні особи відшкодовують її добровільно або на підставі рішення суду.

4) Закон України „Про телебачення і радіомовлення” (від 21.12.1993 р. із змінами та доповненнями): Стаття 59 до обов'язків телерадіоорганізації відносить зобов'язання не розголошувати інформацію про приватне життя громадянина без його згоди, якщо ця інформація не є суспільно необхідною. У разі якщо суд визнає, що поширення інформації про особисте життя громадянина не становить суспільної необхідності, моральна шкода та матеріальні збитки відшкодовуються в порядку, встановленому законодавством України.

5) Закон України „Про авторське право і суміжні права” (від 23.12.1993 р. із змінами та доповненнями): стаття 52 визначає способи цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав, а саме: при порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, передбачених статтю 50 Закону, недотриманні передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, використанні творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних засобів захисту чи з підробленням інформації і (або) документів про управління правами чи створенні загрози неправомірному використанню об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушеннях особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав мають право, серед інших повноважень подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Ще достатньо велика кількість законів, серед яких і Закон України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (остання редакція 2004 р.), „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” (остання редакція від 1.01.2011 р.), „Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання попереднього слідства, прокуратури і суду” (остання редакція від 11.07.2009 р.) та інші визначають право осіб звертатись із вимогою до порушників відшкодувати саме немайнову (моральну) шкоду.

Однак, не лише законодавчі акти регулюють питання відшкодування моральної шкоди. Існує ціла низка нормативно-правових актів щодо порядку відшкодування моральної шкоди, наприклад, методичні рекомендації „Відшкодування моральної шкоди” (лист Міністерства юстиції України від 13 травня 2004 р. № 35-13/797). Зазначений нормативний акт визначає механізм реалізації прав і свобод людини, зокрема права людини на компенсацію моральної шкоди.

Так, п. 5 дає чітке визначення підстав, за яких особа може звернутись із вимогою про відшкодування моральної шкоди, а саме, вразі, коли особі завдано таку шкоду і вона є навною, при цьому є дійсне протиправне діяння її заподіявача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіявача та винні останнього в її заподіянні.

Пп. 5.2 у відповідності до ч. 1 ст. 1167 Цивільного Кодексу України та інших норм законодавства, що регулюють ці правовідносини, моральна шкода, визначає право особи, на відшкодування моральної шкоди завданої фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

Пп. 5.3. зазначає, що моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:

– якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;

– якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт.

Також зазначені рекомендації визначають підсудність справ, за позовами про відшкодування моральної шкоди, встановлюють порядок оцінки моральної шкоди судами при розгляді справ у суді.

На прикінці, необхідно зазначити, що достатньо вагоме значення в порядку реалізації права на відшкодування моральної шкоди має судова практика, зокрема: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 „Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди” (остання редакція 25.05.2001р.). Дана Постанова рекомендується до використання судам при розгляді справ за позовами про відшкодування моральної шкоди. Основна необхідність прийняття вищезазначеної постанови є те, що „в окремих випадках суди припускаються помилок, рідко застосовують чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, неювно з'ясовують наявність підстав для відшкодування моральної шкоди, недостатньо обгрунтовують її розмір, допускають порушення процесуальних норм.

Отже, як бачимо, Постанова Пленуму Верховного Суду України „Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди визначає одним із джерел правового регулювання права на відшкодування моральної шкоди міжнародні договори. Так, у міжнародних договорах з питань деліктних відносин поряд із правом на відшкодування майнової шкоди відзначається і право постраждалого суб'єкта на відшкодування немайнової шкоди.

Серед міжнародних договорів, які необхідно застосовувати при вирішенні питання щодо визначення моральної шкоди у зобов'язаннях із іноземним елементом необхідно відзначити:

– Конвенція про правове допомогу і правові відносини з цивільних, сімейних та кримінальних справ. Укладена у Мінську в межах СНД 22 січня 1993 р. і ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 р. з окремими застереженнями. Конвенція про шкоду, заподіяну іноземним повітряними судами третім особам на поверхні (1952 р.);

– Брюссельська конвенція про відповідальність операторів ядерних суден (1962 р.);

– Конвенція про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою (1969 р.);

– Гаазька конвенція про право, що застосовується до автотранспортних пригод (1971 р.);

– Гаазька конвенція про право, що застосовується до відповідальності виготовлювача (1973 р.);

– Конвенція про цивільну відповідальність за шкоду, викликану перевезенням небезпечних вантажів автомобільним, залізничним і внутрішнім водним транспортом (1990 р.).

Таким чином, на підставі вищевикладеного зазначимо, що законодавство України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, визначають право особи на відшкодування моральної (немайнової шкоди). Крім того, не лише визначають право, а встановлюють підстави відшкодування моральної шкоди. Також законодавець у нормативно-правових актах намагається навіть визначити порядок оцінки моральної шкоди. Однак, сама по собі моральна шкода не має економічного змісту, тобто, полягає в негативних наслідках, що можуть мати місце в особистій немайновій сфері потерпілого. При цьому зазначені наслідки можуть виникати не тільки у разі ушкоджень немайнових благ (здоров'я, честі, гідності, ділової репутації тощо), а й у зв'язку із знищенням чи пошкодженням належного фізичній особі майна, яке для неї мало значну особисту цінність, скажімо, як пам'ять про близьку людину. Суттєвим тут є також те, що зазначена шкода може полягати у посяганні на немайнові блага, безпосередньо належні не тільки самому потерпілому, а й членам його сім'ї чи близьким родичам, у зв'язку з чим потерпілий зазнає душевних страждань [4, с. 492].

Звичайно, оцінити в повному обсязі яку суму повинен виплатити кривдник, як саме необхідно розрахувати шкоду завдану душевними стражданнями повинен безпосередньо суддя, виходячи із обставин конкретної справи, а об'єктивність при вирішенні справи забезпечить правильне застосування окремого Закону або Міжнародного договору, а також з'ясування усіх обставин справи, для вирішення подальшої долі постраждалої особи.

Література:

1. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За аг. ред. Я.М. Шевченко. – Т.1. Загальна частина. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 520с.
2. Цивільний кодекс України. – К.: 2010.
3. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене // За аг. ред. Е.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. – Х.: ТОВ «Одісей», 2009. – 1208с.
4. Цивільне право України Підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жіліпінкова І. В. та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т. 2. – 552 с.

ЗЛОВЖИВАННЯ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ПРИ ПЕРЕШКОДЖАННІ РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Крижановський Р.А., академік, доктор економічних наук, професор

Савельєв В.Я.

Маковецька С.І., докторант кафедри юридичних дисциплін

Християнський гуманітарно-економічний відкритий університет

У статті розглядаються дії органів судової влади, правоохоронних органів та ін., спрямовані на боротьбу з неформальною освітою в органах правосуддя, розглядаються актуальні проблеми протидії громадської організації в судах з урахуванням українського законодавства, європейського досвіду, поглядів на діяльність судової системи в Україні.

Ключові слова: Судова система, взаємодія, суддя, правосуддя, законодавство, громадська організація, неформальна освіта.
The article reviews the actions of the judiciary, law enforcement, etc., which are directed to struggle against non-formal education in the institutions of justice, deals with topical issues against social organization in the courts according to Ukrainian legislation, the European experience, views on the activities of the judiciary in Ukraine.